

DE PIROUETTE IS EEN DOELBEWUSTE BEWEGING

Iets in ons boog diep van Jan Lauwereyns

Het duurde een tijdje voor ik het in de gaten kreeg: *Iets in ons boog diep*, de tweede roman van Jan Lauwereyns, bestaat uit drie delen, die op hun beurt zijn ingedeeld in respectievelijk 34 en twee keer 33 hoofdstukken. Juist, Dante's *Goddelijke komedie*. In hoofdstuk 23 van het eerste deel wijdt Lauwereyns' verteller een uitvoerige beschouwing aan Canto 26 uit het *Inferno*, waarin Ulysses (Odysseus) getuigt van zijn hoogmoedige verlangen naar kennis. Ulysses overtuigde zijn volgelingen om met hem voorbij de grenzen van de bekende wereld te varen. De reis werd het gezelschap fataal, waarna Ulysses voor het slechte advies diep in de hel belandde.

Lauwereyns integreert deze beschouwing op een interessant moment in zijn verhaal. De protagonist Kohara, een bioloog aan de universiteit van Kyushu, heeft net een "drempel [...] overschreden, hij kon niet meer terug". Een onverklaarbare knik in de baan van zijn leven doet hem een halte te vroeg uit de metro stappen en brengt hem op het spoor van Ayaka, een jonge vrouw met wie hij enkele jaren eerder in een dansvoorstelling speelde. Hij volgt haar na lang aarzen in een dubieuze bar, waar zij blijkt te werken.

De twee hoofdstukken voorafgaand aan de beschouwing over Dante werken vertragend, onder meer door een laconieke vergelijking van Kohara's gedrag met dat van de wormen die hij bestudeert. "Staan in directe competitie met elkaar: eetlust versus de appetijt om zich te reproduceren." Wanneer de mannelijke wormen na genetische modificaties bepaalde neuronen verliezen, verdwijnt het "appositiegedrag" dat de paring inleidt. In hoofdstuk 26, terwijl de andere bargasten schunnig praten, bestelt Kohara bij barvrouw Ayaka dan ook maar wat te eten. Een neuroonaal beperkte Ulysses, deze Japanse bioloog.

Misschien is het geen toeval dat de verteller precies in het vierde hoofdstuk de protagonist nadrukkelijk in Dante's gezelschap plaatst: "De drieënveertigjarige Kohara stond daar zoals Dante in zijn woud." In Canto 4 doet Dante ongeveer hetzelfde als Lauwereyns wanneer hij zichzelf laat zegenen door een select

clubje klassieke meesters, onder aanvoering van Homeros, die hun bezoeker in het voorportaal van de hel met veel egards ontvangen.

Een opvallend verschil tussen Lauwereyns' roman en zijn canonieke intertekst is de vertelwijze: waar in Dante's ik-vertelling protagonist en verteller samenvallen, kiest Lauwereyns voor een afstandelijke verteller in de eerste persoon meervoud. Die verteller fileert Kohara's gedrag zoals die laatste zijn wormen bestudeert, als een experimentele situatie in een laboratorium, met een "hypothese" en een "prognose". Kohara is voor de verteller een boeiende "gevalstudie", waarvan de uitkomst misschien "toekomstige Kohara's" zal kunnen helpen. De wetenschapsfilosofische reflecties van de verteller fungeren als metafictioneel commentaar: Kohara's geval laat zich niet verklaren door "een statistische beschrijving" omdat in "instabiele of niet-integreerbare systemen" het individuele traject kan afwijken van "wat geldt voor de populatie".

Net zoals het intertekstuele raamwerk suggereert het wetenschappelijke achterdoek niettemin een diep verlangen naar integratie, naar een systeem van coördinaten waartegen het onvoorspelbaar slingerende parcours van het individu zich aftekent. Die coördinaten vindt de verteller evengoed in talrijke literaire verwijzingen naar wormen en in taalspel met de letter C. Zo heet het wormtype dat Kohara bestudeert "C. elegans" en verwijst de verteller naar het gedicht 'The comedian as the letter C' van Wallace Stevens (1879-1955): de kronkelende C staat "tegenover I, de rechte lijn, het staafje, de grens, het criterium voor een beslissing".

Anders dan in de postmoderne roman van enkele decennia geleden, waarin dergelijke terugkerende motieven tot steeds verdere desintegratie leiden, lijken de talrijke buigende lijnen in dit boek naar een centrum te worden gezogen: een inzicht dat de protagonist aan het begin van het verhaal overvalt en dat zich gaandeweg uitkristalliseert tot een hernieuwd besef van verantwoordelijkheid. Het verhaalverloop in *Iets in ons boog diep* is dan ook net als bij Dante een proces van loutering: in zijn spreekwoordelijke bos moet Kohara

Anders dan in de postmoderne roman van enkele decennia geleden lijken de talrijke buigende lijnen in dit boek naar een centrum te worden gezogen

niet alleen de zelfmoord van zijn moeder en het overlijden van zijn vrouw aan kanker zien te overwinnen, maar vragen ook een suïcidale broer, een opgroeiende dochter, een inwonende schoonmoeder en een slabakkend lab zijn uitzwermende aandacht. Aan het einde van het tweede deel (de louteringsberg bij Dante) daagt bij Kohara het besef dat het dwaallicht van Ayaka hem op het spoor zet van een leven na de rouw: “Niet de tumor hoorde herinnerd te worden, maar het leven, hoe zij mee kon in wat doorging.”

Aan het einde van de roman merkt de verteller op over ballerina's: “de pirouette is geen plots verlies van de normale wereld, maar een doelbewuste beweging”. In Kohara's aanvankelijk doelloos en ongecontroleerd zwalpen lijkt zich geleidelijk aan een gerichte beweging af te tekenen, een heroriëntatie op de lijn die door rouw was onderbroken. De vraag “Wanneer twijfelen we?” wordt op de eerste pagina nog als volgt beantwoord: “wanneer de lijn nog niet is getrokken”. De vraag op de voorlaatste pagina luidt: “Wanneer bewegen we?” Het antwoord: “wanneer de lijn is getrokken”. Hoewel een stem herhaaldelijk tegenwerpt dat de lijn in de natuur niet bestaat, is Kohara in zijn onderzoek precies naar een dergelijke lijn op zoek: “een virtuele lijn rond een verzameling moleculen” die de complexe dynamiek van levende organismen betekenis geeft. Andermaal laat de wetenschappelijke observatie zich als metafictioneel lezen: “De betekenis zit in de organisatie, in de richting en regelmaat van de beweging.”

De “virtuele lijn” in *Iets in ons boog diep* interpreteer ik als een herstelbeweging. In de distantie van de verteller tegenover de protagonist lees ik niet de cyni-

sche houding van ontmaskering of spot (zie daar de ondergang van de gemankeerde man!), maar de ruimte die observatie, verwerking en uiteindelijk beweging mogelijk maakt. Bij Lucretius vindt de verteller de aanvaarding van de leegte: “De leegte is noodzakelijk voor beweging.” De beschouwing over Lucretius is typerend voor de intertekstualiteit in deze roman, die net als de wetenschappelijke achtergrond stevast bijdraagt aan het herstelproces.

Een belangrijke referentie is de roman *De zee en het vergif* van Shusaku Endo, een literaire reconstructie van de medische experimenten die Amerikaanse krijgsgevangenen aan het einde van de Tweede Wereldoorlog aan de universiteit van Kyushu ondergingen. Niet alleen speelde deze roman een rol in de verwerking van een historisch trauma, hij draagt bovendien bij aan Kohara's heroverweging van zijn wetenschappelijke loopbaan en aan de reflectie van de verteller op ethisch schrijverschap. *Iets in ons boog diep* laat zich lezen als een ethische bespiegeling, over wetenschap en literatuur, over verlies en ouderschap; het is bovenal een ontroerend boek, waarin het intellectuele raamwerk trilt van een stil verdriet.

SVEN VITSE

JAN LAUWEREYNS, *Iets in ons boog diep*, Koppertnik, Amsterdam, 2016, 224 p.